

STAVOVI RODITELJA PREMA DJECI S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

Dr. sc. Hazim Selimović¹, Dr. sc. Ruža Tomić²

Sažetak

Problem istraživanja predstavljaju poremećaji u ponašanju kod djece i mladih i uloga roditelja u prevenciji i rehabilitaciji djece s poremećajima u ponašanju, a kako bi se prevencijom smanjile posljedice po odgoj i razvoj djece. Cilj rada je ispitati i utvrditi da li su stavovi roditelja prema djeci s poremećajima u ponašanju pozitivni ili negativni. U radu je korištena metoda teorijske analize i servej istraživačka metoda, a od instrumenata anketni upitnik konstruiran za namjere ovog istraživanja. Uzorak ispitanika čini 220 roditelja učenika osmih razreda devetogodišnje osnovne škole s područja Srednjobosanskog kantona. Rezultati istraživanja pokazuju da roditelji kod svoje djece zapažaju različite oblike poremećaja u ponašanju. Djeca poremećaje u ponašanju počinju ispoljavati u različitom periodu života, a najčešće sa 14 godina. Sa djecom s poremećajima u ponašanju roditelji otežano komuniciraju. Probleme u ponašanju djeteta roditelji najčešće rješavaju uz pomoć stručnjaka (pedagoga, psihologa i socijalnog radnika). Ispitanici su stava da djeci sa poremećajima u ponašanju treba pomoći. Djeca s poremećajima delikte vrše u razredu sa vršnjacima ili starijim delinkventima. Roditelji su mišljenja da djeca s poremećajima u ponašanju nisu uvijek adekvatno prihvaćena kod vršnjaka. O tome kako sa djecom s poremećajima u ponašanju komuniciraju iznose da je otežana komunikacija. Saradnja između porodice i škola nije uvijek adekvatna kad je u pitanju rješavanje problema djece s poremećajima u ponašanju. Djeca s poremećajima u ponašanju trebaju se školovati u redovnoj školi zajedno sa djecom bez poremećaja. Svi odgojni faktori moraju jedinstveno odgojno djelovati kako bi pomagali djeci s poremećajima u ponašanju da transformišu svoje ponašanje u društveno tolerantnije okvire.

Ključne riječi: roditelji, djeca, poremećaji u ponašanju.

UVOD

U zadnje vrijeme sve je češća pojava poremećaja u ponašanju među djecom sve mlađe uzrasne dobi. Razlozi tako učestalog javljanja poremećaja u ponašanju među ovom djecom su brojni.

Poremećaji u ponašanju predstavljaju zajednički naziv za sve one pojave, biološke, psihološke i socijalne geneze koje manje ili više pogađaju pojedinca i nepovoljno djeluju na njegovu aktivnost, reaktivnost, te neugodno i štetno i opasno utiču na druge pojedince i društvene organizme (npr. porodica, školski kolektiv, dječije i omladinske organizacije, te užu i širu zajednicu). Ponašanje djece s poremećajima u ponašanju dovodi do konfliktnih situacija. U tom slučaju, govori se o emocionalno oštećenoj ili o socijalno neprilagođenoj djeci (1; 139).

Ako ponašanje ličnosti u određenoj okolini dobije oblik prekršaja onda se govori o delinkventnom ponašanju (2,74).

Emocionalno oštećenje i socijalna neprilagođenost mogu imati iste osnovne simptome, ali nisu sinonimi i razlikuju se. Emocionalno oštećena djeca su s unutrašnjom napetošću, anksioznost (strah), neurotičnog i psihotičnog ponašanja. Često su povučena u sebe, izolovana od drugih, a njihovo se ponašanje kreće od blagog odstupanja do destruktivne agresije. Imaju ozbiljne emocionalne probleme

koji im ne dozvoljavaju adekvatno funkcioniranje u sredini u kojoj žive. Ponašanje im se razlikuje od ponašanja druge djece.

Socijalno neprilagođena djeca se ponašaju neprilagođeno, neadekvatno i suprotno u odnosu na sredinu u kojoj žive. Ova djeca su problem porodice, škole i društva u cjelini. Ako ova djeca dođu u sukob sa zakonom radi se o delikventnom ponašanju.

Poremećaj ponašanja je okarakterisanistrajnimšablonomasocijalnih ponašanja koja narušavaju prava drugih ljudi. Mnoga djeca i adolescenti pokazuju izolovane incidente asocijalnog ponašanja, ali ovu dijagnozu može dobiti samo ona osoba kod koje je ovo ponašanje ponavljajuće i istrajno. (6; 166).

U ova ponašanja ubrajaju se napadanje i zadirkivanje druge djece, laž, krađa, paljenje vatre, napadi, maltretiranje ljudi i životinja itd. Ovoj dijagnozi prethodi opoziciono izazivajući poremećaj, a često i ADHD. Vrlo često je nužan tretman da bi djeca i mladi prevazišli ove simptome. Prognoza je nerijetko slaba i vodi ka kriminalitetu, asocijalnoj ličnosti i problemima u braku i na radnom mjestu.

Na temelju studije urađene na 14.427 djece istraživanje je pokazalo da su usvojeni sinovi čiji su biološki roditelji imali kriminalnu historiju skloniji kriminalu od druge djece, a što daje podršku genetskoj predispoziciji kriminaliteta. Važni su i socijalni faktori. Najveći procenat kriminaliteta je kod djece čija su oba roditelja imala kriminalnu historiju i kod djece najnižih socijalnih slojeva (4; 190)

Socijalno ponašanje se javlja zbog nemogućnosti roditelja da efektivno kazne negativno ponašanje. Na razumijevanje asocijalnog ponašanja djeluju sljedeći faktori:

- nedostatak pažnje roditelja prema djeci,
- nekonstantna disciplina,
- uzdržavanje da se koriste pozitivne tehnike ili odbijanje učenja socijalnih vještina,
- odbijanje učenja vještina neophodnih u školi (slušanje, praćenje) (5; 433).

Bilo koja klasifikacija poremećaja u ponašanju je nesavršena. Neprilagođen stav djeteta prema okolini može imati pretežno aktivan ili pasivan karakter. U pasivne oblike neprilagođenog ponašanja oni ubrajaju plašljivo dijete koje se odlikuje plahošću, povučenošću, a uz to je zakočeno, tiho, nepovjerljivo, neveselo i potišteno, dok drugi dio čine oni oblici neprilagođenog ponašanja koji se ispoljavaju kod nemarnog djeteta koje je nesamostalno, lijeno, bezvoljno, neuredno i nezainteresirano(3; 323).

Aktivne oblike ovaj autor dijele na tri grupe – nametljivo ponašanje, prkosno ponašanje i agresivno ponašanje. Ove poremećaje izazivaju zlostavljanje, autoritativnost, mržnja i hladan odnos odgajatelja prema djetetu.

Uzroci za pravilan razvoj djeteta dijele se na dvije grupe. Prvu skupinu čine biološki faktori koji dolaze do izražaja od početka razvoja embrija, a djeluju i poslije djetetovog rođenja. Oni su odgovorni za pravilan tjelesni razvoj i neporemećenost nervnog sistema. Drugu skupinu čine odgojni faktori. To su odgojni uslovi u kojima dijete raste i koji ga pripremaju za život u društvu, stvarajući za njegovo ponašanje stalno novu i višu motivaciju (7; 6).

Kako bi dijete pravilno reagiralo na odgojne zahtjeve neophodno je da neporemećeno funkcioniraju razum, osjećanja i volja. Različite teškoće na koje dijete naiđe u svakoj od ovih sfera mogu dovesti do asocijalnih i antisocijalnih motivacija, zatim nedovoljan odgoj, kontakt sa oštećenim pojedincima, nedovoljna njega u djetinjstvu, loše navike i slaba stabilnost motiva, te narušeni porodični odnosi.

Poremećaje u ponašanju najbolje je preduprijeti, tj. držati se pravila u medicini „bolje spriječiti nego liječiti“, a tek ako se ne uspije u prevenciji organizirati adekvatnu rehabilitaciju. Za dječiji odgoj najvažnija je porodica. U njoj odgoj i razvoj počinje. Za odgoj djeteta veoma je bitno „kakav je sastav obitelji, da li dijete živi sa vlastitim roditeljima, da li su odnosi između roditelja skladni, jesu li

adekvatni odnosi prema djetetu, jesu li roditelji u zahtjevima jedinstveni, da li u obitelji vlada topla emotivna klima, da li je obitelj jednogeneracijska ili više generacijska, da li roditelji služe kao pozitivan uzor djetetu u ponašanju, da li su u obitelji prisutne sociopatološke manifestacije, jesu li zdravi članovi obitelji, kakvi su materijalni uvjeti življenja, stambeni uvjeti, u kojoj mjeri roditelji ostvaruju komunikaciju sa rodbinom i društvenom okolinom, jesu li odnosi iskreni i zasnovani na povjerenju i sl. Bitne su i higijenske i kulturne prilike u obitelji (7; 212).

S obzirom na to da je porodica „najtoplije gnijezdo“ svakog ljudskog bića, posebno djece i mladih ili pak to treba biti, ona može najuspješnije djelovati na prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih.

Savremene društvene, tehničke, naučne i druge primjene često priječe porodicu u uspješnom obavljanju njene odgojne funkcije. Zato bi porodici pomoć trebala pružiti društvena zajednica kako bi se prevenirali poremećaji u ponašanju. Za odgoj djeteta i prevenciju poremećaja u ponašanju vrlo je bitno koliko su roditelji osposobljeni za funkciju odgajatelja vlastitog djeteta, posjeduju li visoke moralne kvalitete, da li su psihički, emocionalno i socijalno zrele i zdrave ličnosti. Izuzetno štetno djelovanje po odgoj djece i pojavu poremećaja u ponašanju imaju smeteni, neurotični, pedantni, rigidni, psihopatični, psihotični i epileptični odgajatelji. Društvo bi trebalo prepoznati navedene karakteristike ličnosti roditelja i podvrgnuti ih pojačanoj kontroli zdravstvenih, odgojnih i socijalnih institucija.

1. CILJ I ZADACI ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je ispitati i utvrditi jesu li stavovi roditelja prema djeci s poremećajima u ponašanju pozitivni ili negativni i na koji način komuniciraju sa djecom s poremećajima u ponašanju, te ko im može pomoći u rješavanju ovih problema.

Zadaci istraživanja su se: Ustanoviti koje oblike poremećaja u ponašanju djeca najčešće ispoljavaju; Ispitati u kojoj dobi su roditelji uočili kod djece najčešće manifestacije poremećaja u ponašanju; Utvrditi kako roditelji komuniciraju sa djetetom koje je ispoljilo poremećaj u ponašanju; Ispitati ko roditeljima najčešće pomaže pri rješavanju problema poremećaja u ponašanju; Ustanoviti koje mjere roditelji predlažu u radu sa djecom s poremećajima u ponašanju; Ustanoviti sa kime djeca sporemećajem u ponašanju vrše delikte; Ispitati znaju li roditelji stav okoline prema djeci s poremećajem u ponašanju; Ustanoviti kakvu komunikaciju gradi okolina sa djecom s poremećajem u ponašanju; Utvrditi koje mjere predlažu roditelji da preduzmu porodica i škola u cilju prevencije poremećaja u ponašanju; Ispitati stavove roditelja o školovanju djece s poremećajima u ponašanju i Ispitati stavove roditelja o koordiniranom djelovanju odgojnih faktora na poremećaje i tretman djece s poremećajima u ponašanju.

2. METODE RADA

2.1. UZORAK ISPITANIKA

Uzorak ispitanika čini 220 roditelja učenika 7. i 8. razreda s područja Srednjobosanskog kantona

2.2. METODE OBRADE PODATAKA

U našem istraživanju korištena je deskriptivna statistika, izračunata je distribucija frekvencija i izvršeno tabelarno i grafičko prikazivanje rezultata. Za testiranje hipoteze izračunat je Hi-kvadrat test kao neparametricka statistička tehnika.

2.3. PRIKUPLJANJE PODATAKA

Za prikupljanje podataka u istraživanju je izvršeno korištenje anketnog upitnika za roditelje. Ukupno je bilo 11 pitanja na koje su ispitanici odgovarali odabiranjem jedne od ponuđenih mogućnosti. Kod dva pitanja ispitanici su davali određene prijedloge koje smo grupisali u nekoliko kategorija i tako ih prezentovali.

3. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA

Prvi zadatak istraživanja bio je ustanoviti koje oblike poremećaja u ponašanju djeca najčešće ispoljavaju. Odgovori ispitanika predstavljeni su u Tabeli 1 koja slijedi u nastavku.

Uvidom u rezultate predstavljene u tabeli 1. možemo uočiti da je najčešći poremećaj u ponašanju među djecom: čest boravak na internetu izjasnilo se 58,15% ispitanika, dok se da su ponekad na internetu izjasnilo 34,09% ispitanika, a da nisu nikada na internetu izjasnilo se svega 7,28% ispitanika. Među poremećajima u ponašanju na drugom mjestu je laž gdje se svega 8,18% roditelja izjasnilo da im djeca nikada ne lažu, dok se 36,66% izjasnilo da lažu često 55,45% da lažu ponekad. Na slijedećem mjestu je nervoza, gdje se svega 10,90% roditelja izjasnilo da im djeca nisu nikada nervozna, dok su se svi ostali izjasnili da su često ili ponekad nervozna.

Tabela 1. Oblici poremećaja u ponašanju koje djeca najčešće ispoljavaju

Oblici poremećaja u ponašanju	Nikad		Ponekad		Često	
	f	%	f	%	f	%
Nervozno je	24	10,90	111	50,45	85	38,63
Laže	18	8,18	122	55,45	80	36,66
Krade	198	90,00	12	5,45	10	4,54
Agresivo je	79	35,90	128	58,18	13	5,90
Bježi iz škole	199	90,45	17	7,28	4	1,82
Bježi od kuće	209	95,00	9	4,09	2	0,90
Sklono je skitnji i lutanju	207	94,09	10	4,54	3	1,36
Odbija naređenja	112	50,90	75	34,09	33	15,00
Ne izvršava školske obaveze	117	53,18	61	27,73	42	19,09
Suviše je povučeno	189	85,90	21	9,54	10	4,54
Smeta druge u radu	198	90,00	11	5,00	11	5,00
Puši	187	85,00	23	10,45	10	4,54
Pije	213	96,82	6	2,73	1	0,45
Pokazuje rani interes za seks	212	96,36	6	2,73	2	0,90
Na internetu je	17	7,28	70	34,09	128	58,18

Na slijedećem mjestu je agresivnost. Samo 35,90% roditelja se izjasnilo da djeca nisu nikada agresivna. Blizu 50% roditelja se izjasnilo da djeca odbijaju naređenja, a oko 47% da ne izvršavaju redovne školske obaveze. Na osnovu rezultata možemo zaključiti da djeca ispoljavaju različite oblike poremećaja u ponašanju, a učestaliji su boravak na internetu, laž, neuroznost, agresivnost, odbijanje naređenja i neizvršavanje školskih obaveza.

Drugi zadatak je bio ispitati u kojoj se dobi najčešće javljaju poremećaji u ponašanju kod djece prema mišljenju roditelja. Odgovori na ovo pitanje predstavljeni su u tabeli 2.

Uvidom u rezultate možemo uočiti da se poremećaji u ponašanju najčešće javljaju u dobi oko 14. godine – izjasnilo se 54,09% roditelja, zatim u 15. godini izjasnilo se 32,73% ispitanika, dok se svega 13,18% ispitanika izjasnilo da se javljaju u 16. godini.

Izračunati Hi-kvadrat test χ^2 iznosi 55,26. S obzirom na to da je vrijednost χ^2 očitana na 3. stepenu slobode i nivou značajnosti 0,05 (7,815), a 0,01 (11,341) znatno iznad očitanih vrijednosti na oba nivoa značajnosti, možemo zaključiti da je χ^2 statistički značajan.

Tabela 2. Dob javljanja poremećaja u ponašanju kod djece

Godine javljanja	Frekvencija	%
14 godina	119	54,09
15 godina	72	32,73
16 godina	29	13,18

Slijedeći zadatak bio je utvrditi kako roditelji komuniciraju sa djecom s poremećajima u ponašanju. Odgovori su predstavljeni u tabeli 3.

Tabela 3. Komunikacija roditelja sa djetetom s poremećajima u ponašanju

Komunikacija	Frekvencija	%
Normalna	119	54,09
Otežana	72	32,73
Nemoguća	29	13,18

Na osnovu nalaza u tabeli 3 možemo uočiti da se više od polovine ispitanika, odnosno 50,91%, izjasnilo da je komunikacija sa djecom s poremećajima u ponašanju otežana. Oko 31,36% ispitanika se izjasnilo da je nemoguća, što je svakako zabrinjavajuće, dok se 17,73% izjasnilo da je normalna. Izračunati χ^2 iznosi 36,71 i statistički je značajan.

Odgovori ispitanika na pitanje ko roditeljima pruža pomoć u rješavanju problema poremećaja u ponašanju predstavljeni su u narednoj tabeli 4.

Uvidom u rezultate predstavljene u tabeli 4. možemo uočiti da su mišljenja roditelja podijeljena u pogledu pomoći stručnih službi pri rješavanju problema poremećaja u ponašanju kod djece. Najviše ispitanika 32,73% se izjasnilo da im pomoć pružaju razredne starješine, 20% se izjasnilo da im ne pomaže nitko i da su prepušteni sami sebi, 19,09% da angažiraju sve faktore, 14,54% da im pomažu drugi roditelji, bračni drug, prilikom rješavanja problema, 8,18% se izjasnilo da im pomaže pedagog – psiholog, i 0,45% da im pomaže socijalni radnik.

Izračunati χ^2 iznosi 144,66. Očitana vrijednost graničnog χ^2 na 6. stepenu slobode na nivou značajnosti 0,05 (12,592) i 0,01 (16,812) su daleko niže od dobijenih vrijednosti χ^2 , pa možemo zaključiti da je χ^2 statistički značajan, a ne slučajan.

Tabela 4. Pomoć roditeljima u odgoju djece s poremećajima u ponašanju

Pružanje pomoći	Frekvencija	%
Suprug – supruga	32	14,54
Razredni starješina	72	32,73
Pedagog – psiholog	18	8,18
Socijalni radnik	10	0,45
Svi zajedno rješavamo problem	42	19,09
Niko mi ne pomaže	44	20,00

Rezultate odgovora na pitanje koje mjere roditelji predlažu u radu sa djecom s poremećajima u ponašanju predstavili smo u tabeli 5.

Tabela 5. Prijedlog mjera u radu sa djecom s poremećajima u ponašanju

Mjere za rad	Frekvencija	%
Pomoći toj djeci	142	64,54
Liječiti ih	48	21,82
Kazniti ih	30	13,64

Uvidom u tabelu 5. možemo zapaziti da se većina roditelja 64,54% izjasnila da djeci s poremećajima u ponašanju treba pomoći, 21,82% smatra da ih treba liječiti, dok se 13,64% izjasnilo da ih treba kazniti.

Dobijeni χ^2 iznosi 98,65. S obzirom na to da je znatno iznad graničnih vrijednosti χ^2 na 3 stepenu slobode i nivoa značajnosti 0,05 (7,815) i 0,01 (11,341), možemo zaključiti da je statistički značajan, a ne slučajan.

Zanimalo nas je sa kime saraduju djeca s poremećajima u ponašanju tokom vršenja delikata. Analizom rezultata vidimo da se po ovom pitanju nije izjasnilo 44,09% ispitanika, 24,09% ih smatra da djeca vrše delikte sama, 22,07% da ih vrše sa vršnjacima, dok ih 9,54% smatra da ih vrše sa starijim delinkventima.

Tabela 6. Sa kime djeca s poremećajima u ponašanju vrše delikte

Saradnja kod vršenja delikta	Frekvencija	%
Vršnjacima	49	22,27
Starijim delinkventima	21	9,54
Sami	53	24,09
Nije se izjasnilo	97	44,09

Dobijeni χ^2 iznosi 58,69 i iznad je očitanih vrijednosti na 4. stepenu slobode i obanivoa značajnosti 0,05 (9,488) i 0,01 (13,277), te možemo zaključiti da je statistički značajan, a ne slučajan.

Odgovore na pitanje kako se okolina odnosi prema djeci s poremećajima u ponašanju predstavili smo u tabeli 7.

Na osnovu odgovora ispitanika vidi se da okolina nema pozitivne stavove prema djeci s poremećajima u ponašanju i da se prema njima odnosi neadekvatno. Najviše ispitanika 35,91% se izjasnilo da ih okolina ismijava, 21,82% da ih odbacuje, 15,00 % da ih ignorira, 14,09% da ne zna kakav je odnos okoline prema djeci s poremećajima u ponašanju, dok se 13,18% izjasnilo da ih okolina kažnjava.

Tabela 7. Odnos okoline prema djeci s poremećajima u ponašanju

Odnos okoline	Frekvencija	%
Odbacivanje	48	21,82
Ismijavanje	79	35,91
Kažnjavanje	29	13,18
Ignoriranje	33	15,00
Ne znam	31	14,09

Izračunati χ^2 iznosi 74,29 i statistički je značajan, jer je znatno iznad očitanih vrijednosti na 5. stepenu slobode i obanivoa značajnosti 0,05 (11,070) i 0,01 (15,086).

Odgovori na pitanje kakva je komunikacija okoline sa djecom s poremećajima u ponašanju predstavljeni su u tabeli 8.

Iz rezultata se vidi da se 54,09% ispitanika izjasnilo da je komunikacija otežana, 32,73% da je nemoguća, dok se svega 13,18% ispitanika izjasnilo da je komunikacija normalna. Izračunati χ^2 iznosi 55,26 i možemo konstatirati da je statistički značajan, jer je znatno iznad očitanih vrijednosti χ^2 na 3. stepenu slobode i obje razine značajnosti.

Tabela 8. Komunikacija okoline sa djecom s poremećajima u ponašanju

Komunikacija	Frekvencija	%
Otežana	119	54,09
Normalna	29	13,18
Nemoguća	72	32,73

Ispitanici su na deveto pitanje koje se odnosilo na prijedloge šta trebaju uraditi porodica i škola u cilju prevencije poremećaja u ponašanju kod djece i mladih dali različite prijedloge.

Prijedlozi roditelja odnose se uglavnom na bolju komunikaciju sa djetetom, djecu privući, motivirati za školu, organizirati dodatne aktivnosti i bolje sarađivati sa porodičnim domom, odnosno sa roditeljima.

Stavovi roditelja o školovanju djece s poremećajima u ponašanju predstavljeni su u tabeli 9.

Tabela 9. Školovanje djece s poremećajima u ponašanju

Školovanje djece sa PUP	Frekvencija	%
U redovnimodjeljenima osnovne škole	169	76,82
U specijalnim školama	23	10,45
U specijalnim odjeljenjima redovne škole	28	12,73

Uvidom u rezultate možemo zapaziti da se 76,82% ispitanika izjasnilo da se djeca s poremećajima u ponašanju trebaju školovati u redovnoj školi, 12,73% ispitanika se izjasnilo da se trebaju školovati u specijalnim odjeljenjima redovnih škola, dok se 10,45% izjasnilo da se djeca s poremećajima u ponašanju trebaju školovati u specijalnim školama. Vrijednost χ^2 iznosi 87,37 i iznad je očitanih vrijednosti na 3. stepenu slobode i oba nivoa značajnosti, pa možemo zaključiti da je statistički značajan

Na pitanje roditeljima kako bi trebali djelovati odgojni faktori da bi pomogli djeci s poremećajima u ponašanju dobili smo nekoliko prijedloga. Roditelji smatraju da odgojni faktori trebaju djelovati koordinirano, pri čemu škola treba biti koordinator tih aktivnosti. Jednako tako, porodica bi trebala animirati sve faktore da pomogne ovoj djeci.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na osnovu teorijske analize problematike djece sa poremećajima u ponašanju i empirijskog istraživanja možemo izvesti sljedeće zaključke.

Roditelji su se izjasnili da djeca ispoljavaju različite oblike poremećaja u ponašanju, a najčešći su boravak na internetu, laž, nervoza, agresivnost, odbijanje naređenja, neizvršavanje školskih obaveza, pušenje, povučenost iz društva, krađa i bježanje iz škole.

Poremećaji u ponašanju najčešće se javljaju u 14. i 15. godini života djece. Ovo je buran i osjetljiv period u razvoju djece, pa im odgajatelji trebaju prilaziti prijateljski, komunicirati s njima ravnopravno, poštivati i uvažavati njihovu ličnost.

Većina roditelja se izjasnila da je komunikacija sa djecom s poremećajima u ponašanju otežana ili nemoguća, dok se svega 17,73% ispitanika izjasnilo da je komunikacija normalna.

Roditeljima urješavanju problema poremećajima u ponašanju najčešće pomažu razredne starješine, drugi roditelj, pedagog – psiholog i socijalni radnik. Oko 20% ispitanika sami rješavaju probleme, dok ih oko 19,09% angažiraju sve navedene faktore kako bi pomogli djetetu s poremećajima u ponašanju.

Većina roditelja smatra da djeci s poremećajima u ponašanju treba pomoći, nešto manji broj oko 21,82% smatra da ih treba liječiti, dok 13,64% smatra da ih treba kazniti.

Prema izjavama roditelja, djeca s poremećajima u ponašanju delikte vrše sama ili sa vršnjacima, dok blizu 10% smatra da ih vrše sa starijim delinkventima. Oko 44% ispitanika nije se izjasnilo o ovom pitanju.

Okolina ima negativne stavove prema djeci s poremećajima u ponašanju i prema njima se odnosi neadekvatno. Okolina ih ismijava, odbacuje, ignorira ili kažnjava.

Komunikacija okruženja sa djecom s poremećajima u ponašanju je uglavnom otežana ili onemogućena. Svega 13,18 % ispitanika se izjasnilo da je komunikacija okoline sa djecom s poremećajima u ponašanju normalna.

O prijedlozima šta trebaju uraditi porodica i škola da pomognu djeci s poremećajima u ponašanju ispitanici su se izjasnili da trebaju graditi bolju komunikaciju, privući ih školi, organizirati dodatne aktivnosti i njegovati bolju saradnju porodice i škole.

Većina roditelja se izjasnila da se djeca s poremećajima u ponašanju trebaju školovati u redovnoj školi, zatim da se trebaju školovati u specijalnim odjeljenjima redovnih škola, a neki smatraju da se ova djeca trebaju školovati u specijalnim školama.

Kako bi pomogli djeci s poremećajima u ponašanju odgojni faktori trebaju djelovati jedinstveno, koordinator aktivnosti trebaju biti škole, dok roditelji trebaju angažirati sve faktore kako bi pomogli djetetu. Oko 41% ispitanika se izjasnilo da svaki od faktora treba djelovati zasebno kako bi pomogli djeci sa poremećajima u ponašanju.

LITERATURA

1. Dervišbegović, M. (1997). *Socijalna pedagogija sa andragogijom*. Sarajevo: Studentska štamparija Univerziteta Sarajevo.

2. Dobrenić, P. (1974). *Neki društveno-moralni stavovi omladine sa poremećajima u ponašanju*. Zagreb:Educa.
3. Grandić, R. (2007). *Prilozi porodičnoj pedagogiji*. Novi Sad.
4. Mednick, S.A. Machon, R.A. Huttenen M.O. Bonnet, D. (1988). *Adultshizofreniafollowingprenatalexposure to on influenzaepidemic*. Archives of General Psychiatry, 45, 189-192.
5. Patterson, G.R. (1986). *Perfomancemodels for antisocialboys*. AmericanPschologist, 4, 432-444.
6. Šerifović-Šivert, Š. (2009). *Psihologija abnormalnog ponašanja*. Tuzla: Off set.
7. Tomić, R. (2005). *Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih*. Tuzla: Off set.

Summary

PARENTS' ATTITUDES TOWARDS CHILDREN WITH BEHAVIOUR DISORDERS

The problem of research are behavioral disorders in children and youth and the role of parents in the prevention and rehabilitation of children with behavioral disorders, and to prevencijom smanjile consequences for the upbringing and development of children. The aim is to examine and determine whether the attitudes of parents of children with behavioral positive or negative. The paper uses the method of theoretical analysis and servej research methods and instruments of a questionnaire designed for the purpose of this research. The sample comprised 220 parents of eighth-grade primary schools from the Central Bosnia Canton.

Respondents were of the view that children with behavioral problems need help. Children with the disorder offenses carried out in the classroom with their peers or older delinquents. The parents believe that children with behavioral problems are not always adequately accepted by peers. About how with children with behavioral communicate the amounts that communication is difficult. Cooperation between families and schools is not always adequate when it comes to solving problems of children with behavior disorders.